

Pillanatképek a Vidámpark múltjából

DEMETER ZSUZSANNA

2013. szeptember végén bezárt a városligeti Vidámpark, ezzel eltűnt a fővárosból egy szórakozási forma, egy olyan népszerű szórakoztató hely, amelyről szinte mindenkinek vannak személyes emlékei, és nem ritkán fényképei is a családi fotóalbumokban. Számtalan képet találunk róla az interneten is, múltjáról blogokban olvashatunk. Történetének emlékeit, dokumentumait több közintézmény (levéltár és múzeum) gyűjti, az alábbiakban a Budapesti Történeti Múzeum Kiscelli Múzeum Fényképgyűjteményének városligeti fényképei közül válogatunk.

A BTM gyűjteményében lévő legkorábbi „vurstli” fényképek¹ alkotója a fővárost a 19. század utolsó harmadától szenvedélyesen fényképező Klösz György. A felvételek (1 vizitkártya és 3 sztereóképek) a vizitkártya verzióján lévő német nyelvű felirat alapján² 1878-ban készültek, akkor, amikor a Városliget rendezése és parkosítása következtében kitelepült és elsősorban az alsóbb néprétegek szórakozási igényeit kielégítő mutatványosokat (kórhintásokat, céllövöldéseket, tűznyelőket, erőművészeket, bábjátékosokat stb.) a Hermina út mellé, a tűzijátéktérnek nevezett területre költöztették.³ Az 1870-es években oly közkedvelt sztereóképek a pavilonokról és Kühn „nyíl lövöldéjé”-ről itt készültek.

A vurstli fénykoráról – az 1890-es évektől az 1900-as évek elejéig – kevés fényképet ismerünk. Ennek oka valószínűleg abban rejlik, hogy a fotográfusok számára a Városligetben ekkor kifizetődőbb volt fényképezni a millenniumi kiállítás impozáns épületeit, pazar ünnepségeit, a kiállítás részeként megépített új szórakoztató negyedét, az Ős-Budavárát vagy a középosztály kikapcsolódásának olyan hagyományos helyszíneit, mint a kocsolyacsarnok és a csónakázótó. A gyűjteményben mindössze egy kép található az 1900-as évek elejéről, a hagyományos ringlispil egyik új keletű vetélytársáról, a Hullámhintáról. A múzeum 1906-ban vásárolta a képet Kiss Ferenc⁴ fotográfustól, egyéb budapesti zsánerképeivel együtt, akinek ekkor már folyamatosan jelentek meg riportképei az *Uj Idők* című hetilapban.

A Városliget története során folyamatos átalakuláson ment keresztül, és a fővárosi lakosság komplex szórakoztató központjává vált. A 20. század első évtizedének végén a Székesfővárosi Tanács az Állatkert nagyszabású megújításával, illetve az Artézi (Széchenyi) fürdő építésével párhuzamosan egy új, de területileg kisebb Mutatványos-telepet⁵ hozott létre (a mutatványosok egy részét a Népligetbe telepítették). 1911-ben a Vurstliban barlangvasutat üzemeltető, német származású Meinhardt testvérek megnyitották nagyszabású vállalkozásukat, az Angol

Mutatványos bódék és céllövölde a Vurstli Hermina úti telephelyén, 1878. Klösz György felvétele

Mutatványos bódék a Vurstli Hermina úti telephelyén, 1878. Klösz György felvétele

Parkot⁶ mulatókkal, kávéházakkal, variété színházzal és olyan új játékokkal, mint a Tobogán vagy a Csodakerék. Az Angol Parkot elsősorban a középrétegek látogatták, míg az alsóbb néposztályok szórakozására továbbra is maradt a Vurstli.

A gyűjteményben egy ismeretlen eredetű, a Vurstli főutcáját ábrázoló, 6x13 cm-es sztereó-üvegnegatív őrzi a Mutatványos-telep látképét. A kép készítésének időpontja az *Uj Idők* 1918. április 28-i száma alapján volt azonosítható, ahol az ezzel a képpel láthatóan egy időben készült felvétel „Révész Imre fényképe” aláírással jelent meg.

A Fővárosi Múzeum (a BTM elődje)⁷ vezetőinek a múzeum megalapításától kezdve egyik alapvető célja volt, hogy dokumentálják, az utókor számára megőrökötsék a városképi változásokat, illetve a fővárosban zajló eseményeket. Tulajdonképpen ennek a korszerű szemléletű gyűjtési koncepciónak az eredménye a Fényképgyűjtemény. Folyamatosan vásároltak fényképeket a kor neves fotográfusaitól, többek között 1910-től Müllner János fotóriportertől. 1915-ben, amikor a Székesfővárosi Tanácsa határozatot hozott a háborúra vonatkozó tárgyak, képek, filmek stb. gyűjtésére, az intézmény vezetése őt bízta meg a különböző események lefényképezésével. A háborús főváros életéről, majd a forradalmakról készült közel ezer fényképe között vannak a Nemzeti Parkban (az Angol Parkot a háború kitörését követően, hazafias megfontolásból keresztelték át) megrendezett jótékonyági Újságíró nap 1918. szeptember 10-i felvételei, ahol a virslievőverseny egyik zsűritagjaként Karinthy Frigyes látható; illetve az a sorozat, amelyet Müllner az 1919. június eleji Proletárnapról és annak közönségéről⁸ készített.

A múzeumi leltárkönyvben 1912 után többször találkozunk a „házihoz készült felvételek” bejegyzéssel. Ez arra utal, hogy már ekkortól saját fényképezést alkalmaztak, talán elsőként a magyar múzeumok közül. Nok Gyula, aki hosszú évekig volt a múzeum fotográfusa, 1919 késő őszi fényképezte le – szinte leltárt készítve – a Vurstli területén lévő épületeket: a kórhinta sort, a The Royal Vio mozit, a Beketow cirkuszt, a Cirkusz kávéházat és a Városliget legendás fényképészének, Helfgott Sámuelnek a műtermét. A képek a közelgő tél miatt bezárt épületeket, az emberek nélküli üres utcát mutatják. Nem véletlenül: a cél – mivel ekkor a Vurstli Városligetből való kitelepítése folyamatosan a közbeszéd tárgya volt, az újságok évek óta a haldokló vurstliról cikkeztek –, az esetleg lebontásra kerülő épületek do-

kumentálása volt. A képek 21x27 cm-es üvegnegatívokról készült másolatok.

A húszas, harmincas évekből alig vannak képek a gyűjteményben, mindössze három ismeretlen fotográfus által felvett utcakép a Vurstliról, illetve egy az Angol Park 1926-ban elkészült új bejáratáról.

A negyvenes évek Angol Parkjáról készült képek két neves fotográfus életművéből származnak. 1940-ben Inkey Tibor, aki filmgyári fotósként is dolgozott, fényképezte a parkban Tasnády Fekete Mária és Csikós Rózi színésznőket. A dívák rendszeres szereplői voltak az itt rendezett revüműsoroknak, a képek az ünnepelt sztárokról minden bizonnyal reklámcéllal készültek. A többi, negyvenes években készült Angol parki képek a legnépszerűbb attrakciókkal, a siklóval, versenyautóval, hullámvasúttal, óriáskerékkel Szendrő István⁹ felvételei.

A második világháború a Vurstlit és az Angol Parkot (1942-től Hungária Park) sem kímélte, a főváros bombázása során a park több épülete találatot kapott, tulajdonosa pedig elmenekült a front elől. 1945 májusában a részben szovjet tulajdonba került park részlegesen újra kinyitott, megkezdődtek a helyreállítások és átalakítások, majd több éves jogi procedúra után a park a magyar állam, később a főváros tulajdonába került¹⁰, és az Angol Park és a Vurstli egyesítésével létrejött a Fővárosi Vidám Park Községi Vállalat. Az új intézményt 1950 májusában nyitották Budapest dolgozó népének szórakoztatására. Az ötvenes évek elején készült fényképek egyike akár a Tanú című film egyik jelenete is lehetne, egy másik pedig a felújításra megérett repülő-kórhintáról készült.

A Vurstli és az Angol park egyesítése 1953-ra fejeződött be, ekkor már állt a Vidámpark ikonikus bejárata, amelyről akár már saját emlékeink is lehetnek.

Jegyzetek

¹ Ismereteink szerint a vurstliról ennél korábban készült felvételek nincsenek magyarországi közgyűjteményben.

² „1878 Ungarn Budapest Stadtwaldchen Ringelspiel” – 1878 Magyarország Budapest Városerdő Körhinta. A Városliget neve a 19. század első felében még Városerdő volt.

³ A Vurstli történetéről bővebben: Granasztói Péter: Tömegszórakozás a Városligetben – A Vurstli. Budapesti Negyed, 1997. 2-3. sz., 163-190. oldal.

⁴ Kiss Ferenc munkásságáról bővebben: Fotóriporter, 2004. 3.-2005. 1. sz., 340. oldal.

⁵ A telep építéséről bővebben: Perczel Olivér: A Mutatványos telep – avagy a Vurstli születése. Budapest. A városlakók folyóirata, 2013. augusztus, 24-26. oldal.

⁶ Az Angol Park történetéről bővebben: Perczel Olivér: Az Angol Park történetét (1911-1945). Tanulmányok Budapest Múltjából, 40. kötet. Budapesti Történeti Múzeum, 2015., 265-300. oldal.

⁷ A múzeum megalapításáról 1887-ben hozott határozatot Budapest közgyűlése, a gyűjtemény anyagát a millenniumi kiállításon láthatta először a nagyközönség, a múzeum pedig 1907-ben nyitotta meg kapuit a Városligetben, az 1885. évi országos kiállítás műcsarnokának épületében.

⁸ A két törpe bohóc előadásáról készült fényképet évekkel Müllner halála után az *Uj Idők* 1931. május 10-i számában újra közölte. „Tavaszbudapest. A városligeti vurstliban megindul az élet: gyermekszerep örül a törpekirályok párbajának”.

⁹ Szendrő István munkásságáról bővebben: Fejér Zoltán: Felhőfejes. Fotóművészet, 2006. 1-2. sz. 128-129. oldal.

¹⁰ Az államosításról: Perczel Olivér: Az Angol Parktól a Vidám Parkig. Archivnet, 2014. 4. sz. http://www.archivnet.hu/hetkoznapok/az_angol_parktol_a_vidam_parkig.html.

Kühn „nyíl lövöldéje” a Vurstli Hermina úti telephelyén, 1878. Klösz György felvétele

A hullámhinta, 1905 körül. Kiss Ferenc felvétele

A Vurstli „főutcája”. Balra a Scheffner-féle körhinta, mögötte a Feszty-körkép rotundája, 1918. április. Ismeretlen felvétele. Sztéreo-üvegnegatív fele

Virslievőverseny az Újságírónapon. →
Karinthy Frigyes mint zsűritag a színpadon. Müllner János felvétele

A „Zabálóverseny” bejárata. Jótékonyági újságírónap a Nemzeti Parkban, 1918. szeptember 10. Müllner János felvétele

A Nemzeti Park bejárata a Proletárnap alkalmával, 1919. június eleje. Müllner János felvétele

Mutatványosok szórakoztatják a közönséget a Proletárnap alkalmával. Müllner János felvétele

Törpe bohócok előadása a Proletárnapon. Müllner János felvétele

A Tenger titkai mutatvány épülete és a Scheffner-féle körhinta, 1919 ősze. Nok Gyula felvétele

A Beketow Cirkusz, 1919 ősze. Nok Gyula felvétele

A The Royal Vio mozi, 1919 ősze. Nok Gyula felvétele

A Cirkusz kávéház és Helgott Sámuel fényképüzlete, 1919 ősze. Nok Gyula felvétele

Az Aeroplan körhinta és a hajóhinta, 1920-as évek. Ismeretlen felvétele. Sztereó-üvegnegatív fele

Tasnády Fekete Mária és Csikós Rózi az Angol Parkban, 1940. Inkey Tibor felvétele

Angol parki részlet, 1930-as évek eleje. Ismeretlen felvétele

Az Angol Park új bejárata, 1930-as évek eleje. Ismeretlen felvétele. Sztereó-üvegnegatív fele

Tasnády Fekete Mária és Csikós Rózi a Fecske elnevezésű körhintán, 1940. Inkey Tibor felvétele

A hullámvasút, 1940-es évek. Szendrő István felvétele

A versenyautó, 1940-es évek. Szendrő István felvétele

Felül: Sztálint és Rákosit éltető feliratok a Vidámparkban, 1950-es évek eleje. Ismeretlen felvétele
Alul: „Hullámvasút a levegőben”, 1950-es évek. Ismeretlen felvétele

A síkló, 1940-es évek. Szendrő István felvétele

Az óriáskerék, 1940-es évek. Szendrő István felvétele

A Vidámpark bejárata, 1960 körül. BUVÁTI felvétel